

Počeci štampe u srpskohrvatskom rečnom parobrodarstvu

Mladen St. Đuričić, Beograd

1 KROZ TAMU PRASKOZORJA . . .

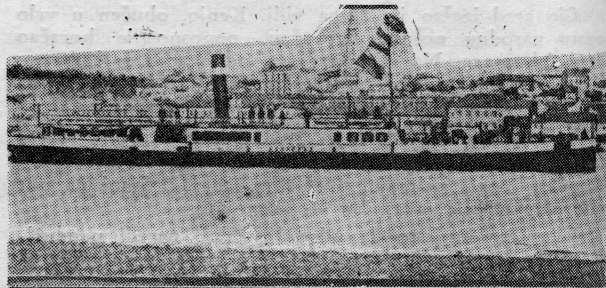
Prva svetlost sinula je iz Hrvatske, s delom barona Vranicanija. Veliki rodoljub štampao je u Beogradu revolucionarni list *Branislav*, od novembra 1844 do februara 1845, prenosi ga preko poverljivog osoblja na svom, prvom hrvatskom — »ilirskom« — parobrodu sa simboličnim imenom *Sloga*. I rasturao po Slavoniji i Hrvatskoj. Dvapat mesečno »Sloga« se spuštala od Siska do Zemuna i povezivala Zagreb sa Beogradom. U 13 brojeva »Branislav« je pokazao snagu koja je zadržala i protresla svet oko velike narodne reke Save.¹

Drugi pokret došao je sa srpske — vojvodanske strane. — Francuski đak, i sav u idejama francuskog radikalizma, Kosta Bogdanović je, marta 1848 počeo u Pešti izdavati list *Vjestnik*. Bojeći se šovinističkih elemenata, Bogdanović je u maju iste godine svoj list preneo u Novi Sad. Krajem maja spustio se još niže, u Karlovce, a od aprila 1849 je u Zemunu. Tu je izlazio pod malo izmenjenom firmom: *Vjestnik Vojvodstva Srbije*. Kad se uverio da ni u Zemunu nije više siguran, Kosta Bogdanović štampanje svoga lista prenese »na jednu ladu« koja je »stajala uz obalu zemunsku, uvek spremna da u slučaju opasnosti otplovi za Beograd«. U Slobodiju — kakvu-takvu!

2 IZ SRBIJANSKOG PAROBRODSTVA . . .

Još 1847 godine u Srbiji je knez Aleksandar Karadžević sa Sovjetom preduzeo sve mere da se osnuje prvo *Srbsko parobrodsko akcionarsko društvo*.² Jasno uviđajući buduću ulogu parobrodstva u oslobođenju srbo-hrvatskog naroda pod njenom vlašću, Austrija je omela njegovo ostvarenje . . . Tek 1862, pod Knezom Mihailom vlada je Srbije kupila u Italiji prvi srpski parobrod *Deligrad* sa šest šlepova. Preko Carigrada i Crnog mora »Deligrad« je doveo u Beograd pomorski kapetan Božo Radoničić, Dubrovčanin. »Deligrad« je služio vojnim i opštredržavnim potrebama, a

ponekad i kao »kneževska iahta«. Imao je i dva topića, ustvari veće prangije. zbog kojih su ga stranci registrovali i kao *prvi vojni brod Srbije*, iako još vazalne. Znamenit je i po tome što je, 24 aprila 1867. na sebi i šlepovima odneo poslednje čete turskih posada iz pograničnih srpskih tvrđava: Beograda, Smedereva i Kladova — u Ruščuk . . . tada još u turskoj.³ S »Deligradom« je, docnije prepravljenim u putnički parobrod, osnovano i *Prvo srp. brod. društvo* — skraćeno *SBD* — 1891 godine.



»Deligrad« u beogradskom pristaništu 1907

Iz parobrodstva Srbije, ni ranije pod državnom upravom, niti docnije iz povlašćenog SBD, sem objava o plovidbenom redu, nema ni pomena o kakvoj štampi u struci, sve do početka XX veka i dolaska prave Slobode u Srbiju. Već za 1905 godinu niče sa Savskog pristaništa, iz direkcije SBD jedinstveno spretan, pismen, lepo i književno opremljen »Brodar- saobraćajni almanah«. Uredio ga, i otsad svake godine, sem jedne spočetka, izdavao ga činovnik direkcije Boža

* Još neobjavljen odlomak iz dela *Istoriski pregled rečnog parobrodstva u Srbiji*, koji se štampa u »Brodarstvu« u Beogradu, od 1958.

Stojilković. U njemu su se pojavili i prvi književni prilogi o našim rečnim brodovima, od pisca ovih redova, tada pripravnika i manipulanta na brodovima »Stig«, »Deligrad«, »Mačva«, »Šumadija« i »Car Nikola II«. Poslednji godišnjak izašao je 1914. A 1908 Bora Lazarević, opet čin. direkcije, s podrškom Mihaila Gligorijevića, šefa glavne agencije u Beogradu, pokreće prvi časopis *Brodarski Glasnik*. Na jednom štampanom tabaku, formata četvrtine, na 8 velikih strana, u tananim, skoro providnim zelenim koricama, izlazio je dvaput mesečno, od 15 maja 1908 do kraja januara 1909 godine. Sem samouka Miće Pravice, šefa kontrole u direkciji, koji je davao priloge iz administracije, — nijednog priloga iz struke, od znatnije vrednosti, sem, i to samo donekle, zabavnog dela. Odveć učestano, — dvaput mesečno! — časopis je padao na inače slabo plaćenu struku, kao nov namet za nezabavan zabavnik, koji je najteže pogodio svoga časoljubivog osnivača i urednika. I svojim prestankom i njega pljuvukao u smrt!

Prva i teška žrtva uzidana u prvi brodarski časopis, ipak je bila prvo zvono koje je srbohrvatske brodare pozvalo na širi kulturni okup.

Petogodišnja ljudska klanica od 1914 dokraja 1918 i u srbijanskih brodara, mučnih preteča u teškim borbama za narodno ujedinjenje, ubrzalo je sazrevanje svesti za jačim društvenim i kulturnim vezama, i nagnala ih da se organizuju na sindikalnoj osnovi, koje se sada nisu libili ni zapovednici brodova, što se u Srbiji ne bi smelo ni zamisliti! *Udruženje brodara SHS* odučilo je na godišnjoj skupštini da kao svoj organ pokrene drugi *Brodarski Glasnik*. Uredništvo je povereno uglednom književniku Savi D. Mijalkoviću. No i pored toga što je srbijansko parobrodstvo, povraćeno u život ogromnim naknadama u ratnom plenu, i kulturno uzdignuto mnogim kapetanima — pomorcima, koji nisu hteli ostati pod italijanskim zastavama, kad su Italijani, iako tučeni u ratu, iskoristili blizinu i preki raspad Austrije, — posledicu silnih udara Srpske i Savezničke vojske sa Solunskog fronta, — i prigrabili najveći deo austro-ugarske trgovačke pomorske flote — prave stručne saradnje na časopisu još nije bilo. Nije je ni moglo biti u ogromnom previranju prvog *jugoslovenskog brodarskog naraštaja*, u izgrađivanju novog sveta i novih pokreta, više revolucionarnih, negoli zakonskih. Valjalo je iz osnova stvarati i podizati nove kadrove stručnih pisaca, što je brzo uočio urednik Mijalković, ali što, kao nebrodar, nikako nije mogao izvesti. I njegov časopis na 32 strane, velike četvrtine, vrlo pismeno vođen i tehnički skoro zavidno opremljen, naročito za to, prvo poratno vreme, s očevitim i teškim potezanjem ipak se pretvarao u zabavnik, u kom je bilo svega, sem prave struke, stručno prikazane . . . »Životario je do polovine 1921 godine, kad je u najvećoj tišini izdahnuo, ostavljajući za sobom dva oštampana a nerasturena broja!«⁴

3 ČASOPIS »BRODAR«

S komande *Zagreba* (bivši mađarski *Margit*) i drugih velikih putničkih parobroda, s danonoćne službe stizao sam ipak da dām nekoliko priloga Brodarskom Glasniku. No to je opet bila zabava: moj prvi, književni poziv progovorio je iz moje brodarske struke; i to je sve! . . . Duboko nezadovoljan velikim stručnim časopisom — bez struke, krajem leta 1921, čim sam se našao u direkciji kao nautički islednik, odlučio sam da sam pokrenem pravi stručni časopis, i da mu dam ime BRODAR. Ali radi bržeg populariziranja lista pozvah u društvo uglednog crnorukca, penzionisanog majora Milana B. Zavađila, u tom trenutku šefa administrativnog odeljenja Brodarskog sindikata. A on, iz istih razloga — direktora Paljića. Iako najmladi, jedini sam ja imao iskustva u pokretanju i vodenju listova, ali pri izgrađivanju ideologije budućeg časopisa, prevladaše težnje dvojice pretpostavljenih administrativaca: da se novi časopis pojavi kao »obaveštajni list«, i da izlazi 4 puta mesečno! Iako odlučno protivitan morao sam se primiti odgovornog uredništva, što je tada, bio sporedni položaj . . . Iako je vrlo pismeno iumno vođen, i novom časopisu »Brodaru«, nedostajala je struka i njen razvijeniji i na viši stepen podignuti život; ideologija kojoj je trebalo težiti. Ja sam mu dao prve »rečne portrete« i s njima ono, što je otrpve potresalo celu struku, ali to još nije bio njen živac, njena srž. Njoj nije ni moglo biti

mesta među silnim tarifama i u obaveštajnom člankopisanju; ma koliko bilo darovito i korisno, ono je bilo samo jedan deo stručnog razvijanja, koji je gutao sve drugo, važnije.

Začudo, list nije padao kao namet, ali »financijski efekat« nije mogao izneti. Na 8 strana, velikih osmina, na dvama stupcima, u tankim koricama, zasutim tarifama i oglašima, izlazeći svakog 1, 8, 15 i 22 u mesecu, iako su se ubrzo pojavili i pravi stručni radovi, koje je uredništvo pretesevalo poviše puta, da bi se mogli štampati, list se držao od 1 septembra do 22 decembra 1921 godine. I — časno zamro.

Pustio sam da protekne cela 1922 godina, pa sam početkom 1923, na novim, dotle dobro pripremljenim ekonomskim i ideološkim osnovicama pokrenuo svoj BRODAR, ali kao »časopis sa BRODARSTVO i obavешtajnu službu«. U prvobitnom, nešto ukusnijem obliku, sa istaknutim svima rubrikama, koje su svakom brodaru upotpunjavale i stručno i opšte obrazovanje. I kroz zabavu koja je umetničkim jezikom tumačila život brodarara na Dunavu i Savi, i pripajala ga kulturi i civilizaciji Evrope. Svakom savremenom brodaru, od malog matroza i ložaća, do zapovednika parobroda, svaki je noviji broj časopisa bivao sve prisniji: otkrivao mu je vrednost i moć, draž i magiju štampane reči.

Početak je bio težak; iz jedne ruke polazilo je sve. Uskoro su zadobijeni saradnici s vrhova nauke i umetnosti: akademik d-r Ivan Đaja, profesori univerziteta: Milan Todorović, dr Svetomir Ristić, prof. inž. Bogić Knežević, Sergije Maksimov. Visoki stručnjaci, inženjeri: Milan Jovanović, Atilije Meneto, Ćiril Melioranski i mnogi, mnogi drugi. Književnici: Sava Mijalković, Trifun Đukić, Milan Vukasović. Među mladim koji su sticali priznanje književnika: Janko Tufegđić, Višeslava Đuričić (naročito sa svojim »Rečnim melodijama«), i Marijan Mikac, jedini književnik iz brodarske struke, snažnog dara ali sav zanet *zenitizmom* — novim književnim pravcem koji je s njim stvorio Ljubomir Micić. . . . »Brodar« je počastio saradnjom i čuveni vođa srpskih socijalista, Dragiša Lapčević. Sem njega i drugi društveno-politički pisci: d-r I. Subotić, d-r Bor. M. Grašić, Blaža Barlovac, advokat i dr.

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ.

БРОЈ 7.-8. БЕОГРАД, ЈУЛИ-АВГУСТ, 1927. ГОД. ГОД. VI

<h1 style="margin: 0;">БРОДАР</h1> <p style="margin: 0;">ЧАСОПИС</p> <p style="margin: 0;">ЗА БРОДАРСТВО И ОБАВЕШТАЈНУ СЛУЖБУ</p>	<p>Уредништво и Администрација ХАИП-ПРОДАЈНОВА БР 9</p> <p>Издаван једном месечно.</p> <p>ПРЕТПЛАТА За Југославију 50 динара год. За Европу и др. државна год. За Америку и ост. делов год.</p> <p>ОГЛАСИ Цела страна 300 динара, петина стране 60 динара.</p> <p>ПОНОВНО ОГЛАШАВАЊЕ 20 ОТ СТО ЈЕВТИНИЈЕ</p>
---	---

ВЛАСНИК И УРЕДНИК МЛАДЕН СТ. ЂУРИЧИЋ, ХИП-Прозанава 9 БЕОГРАД.

САДРЖАЈ

КАНАЛОМ ОД СЕВЕРНОГ ДО ЈЕГЕЈСКОГ МОРА, од Вој. М. Тодоровића, капетана и бродовласника	На стр. 121.
БЕТОНСКИ БРОДОВИ, од И. М. Адамовића	На „ 121
БАРКЕ, песма од Вишеславе	На „ 128
АПРИЛ НА БРОДУ, приповетка од Мл. Ст. Ђуричића, ка- петана	На „ 129.
ИЗ СТРАНЕ ПЛОВИДБЕ Борба Словена за море (свршетак) од Ал. Келушина	На „ 136.
ИЗ ВАЗДУШНЕ ПЛОВИДБЕ Рекорд у течењу — Итали- јани о југословенској авијацији	На „ 137.
ИЗ ДОМАЋИХ ИЗВОРА Нашим читаоцима — Стање плов- ног парка на Дунаву и притокама — Причање г. Томи Манићу, од Старог Бродара	На „ 138.
† МИХАЛО — МИКА Д ПЕРОВИЋ, некролог од Мл. Ст. Ђуричића	На „ 140.
НАШЕ КЊИГЕ	На „ 141.
НОВЕ КЊИГЕ	На „ 141.
ПРОСЛАВА Г. ЈУРАЈА БИЈАНКИНИНА, председника Јадран- ске страже	На „ 143.
ОГЛАСИ	

Zaglavlje časopisa »Brodar«

Tada se časopis okrenuo struci i pozvao sve pismenije elemente, koji su ma šta novo imali da kažu, da to prenesu na hartiju i pošlju uredništvu. »Brodar« je sve prerađivao i usklađivao, i — štampao . . . Stvarao nove pisce, stručne radnike koji dotle nisu imali ni pojma o svojim spisateljskim svojstvima. S ogromnim naporima stvarani su novi tumači teške brodarske struke, često i nagrađivani. Otvaralo se tajno nadmetanje. Kao uzor svima je služio veliki samouk Mića Pravica, saradnik sviju brodarskih časopisa i godišnjaka.

Među brodskim kapetanima najznatnijim se piscem u struci oglasio Dušan Aksentijević, »osvajatelj Drine«, donekle i Tamiša. Njegovi članci — studioznija proučavanja: »Plovidba na Drini«⁵ »Regulacija Drine i mogućnosti plovidbe na njoj«⁶ su najizvorniji i najvredniji prilozi, kao i opis velike pomorske katastrofe »Propast Galije« koju je lično doživeo. I nekoliko prevodi i kompilacije s engleskog. Kapetan G. O. Landa — kopilator s nemačkog; Ljubomir Jovanović, Vojislav Todorović i Vojislav Niklić. I drugi. Šef agencije Dušan C. Petković je izgradio široku sliku celokupnog razvoja brodarstva na Dunavu i pritokama, krajem prve decenije u Kraljevini SHS. Lepe priloge davali su šefovi agencija: Zdravko Mijatović, Bora Poznanović, Boža Marekić i otac mu loc M. Marekić. I mnogi drugi.

U doba kad se u brodarstvu znalo samo za ispite, bez ikakvih udbenika i učila, pojavio se časopis »Brodar« a s njim prvi »kursevi« za poručnike i kapetane brodova. »Brodar« je kao katedra bio iznad tih »tečajeva«, i prava pokretna škola, dostupna svakom brodaru za 4 dinara mesečno, što se uvek moglo prenaplatiti i najmanjim prilogom listu . . . Kroz višegodišnju borbu s tuberkulozom pluća, vodio sam u porno »Brodar«, šapatom diktujući celu redakciju i opremu časopisa. Samo u jednoj prilici zastupio me je književnik Vukasović, i u drugoj pukovnik Čeda Popović, (biv. potšef Crne ruke), šef admin. odelj. Brodarskog sindikata SHS. U svima ostalim prilikama zalagala mi se supruga Višeslava, bez priznanja i bez želja za ikakvom nagradom.



Mladen Đuričić kao kapetan rečnog brodarstva

»Brodar« je izlazio jednom mesečno, (ponekad i dvomesečno, zbog moje bolesti), sprva na 32, a potom na 24 strane velike, časopisne osmine, slogom iz garmonda i petita, s koricama u plavoj boji. S celom sadržinom na čelu svakog broja. Iako sam još u početku 1927 bio prinuđen da promenim struku, iako je pobeđena korupcija ponovo dizala glavu i odasvud vrebala, časopis je izlazio sve do kraja 1929 godine, podizao duh, bodrio nove naraštaje i sve bro-

đare svrstavao u jednu borbenu liniju, za izgradnju novog jugoslavenskog *doma kulture*. I spremao struku za bliske dane, kad će moći svoju sudbinu uzeti u svoje ruke . . .

Prestao je što ni posle cele decenije niko nije mogao, a valjda ni smeo da ga prihvati, kad sam ja morao bezuslovno dalje svojim glavnim književnim putem.

MLADEN St. ĐURIČIĆ je rođen 8. II 1889 u Zablacu kod Šapca, u kom je gradu svršio nižu gimnaziju, 1904. Pesme počeo objavljivati 1906, a narednih dveju godina je urednik satirične »Šabačke Čivije«. 1909 je matroz u SBD a 1913 diplomirani kapetan brodarstva na Dunavu i svima pritokama. 1921 viši činovnik Brodarskog sindikata, a krajem 1925 šef u Rečnoj Plovidbi. 1928 sekretar Narodne skupštine a od 1929 u Ministarstvu prosvete. Penzioniran kao referent 1941 pa 1945. Sad je književnik u penziji, živi i radi u Beogradu.

Bio saradnik sviju uglednijih dnevnih listova i skoro sviju važnijih književnih časopisa ćirilice, ponekih i latini- ce, u toku zadnjih 50 godina. Objavljivao pesme, pripovetke, eseje, romane, dopise i druge publikacije. Osnivao i uređivao časopise, držao predavanja na Kolarčevom, Radničkom i dr. narod. univerzitetima u Beogradu i unutrašnjosti. Sem kompilacija, pisanih za narod, objavio je preko 30 dela za oblast umetnosti. Glavna su: a) pripovetke: Priče mrtvih, 1920; Na talasima (dva izdanja) 1928; Vodozemci, 1931; Pokidana jedra, 1932; Deveti val (nagrada Akademije nauka) 1933; Sedam smrtnih grehova, 1939; *Deveti val*, drugo izdanje, »Prosveta«, 1959. Romani: Kapetan Tise, 1936; Mrtva straža, 1939; i Jadar topi brda, »Kosmos«, 1959.

Po G. Gezemanu, prof. Karlovog univerziteta (Jugoslavije novelen, Štuttgart, 1737) »Đuričiću pripada zasluga što je otkrio čudni svet dunavskih brodara kao predmet umetničkih kreacija«. 1932 godine dobio je francusku ofi- cirsku palmu, a 1934 postao je član PEN-kluba.

Pojedine pripovetke su mu unošene u mnoge domaće i strane antologije, a takođe pojedinačno prevedene su na 8 jezika: engleski, francuski, nemački, italijanski, ruski, slovački, mađarski i bugarski.

Ima: dve neobjavljene romansirane biografije, tri dra- me, i četiri velika i jedan, još nedovršen mali roman.

Nosilac Albanske i još nekoliko drugih ratnih spome- nica i medalja i građanskih ordena.

U velikom stručnom časopisu »Brodarstvo« štampa mu se, još od 1958 godine Istorija srpskog rečnog parobrodarstva.

¹ D-r Viktor Novak, *Srpsko-brvatske manifestacije 1844*. (»Politika« od 6-9 januara 1939 godine u Beogradu.

² Državni arhiv Srbije. Prepis akta u Muzeju rečnog saobraćaja. Pronašao ih i prepisao Miloš Savin.

³ I tada je »Deligradom« zapovedao Dalmatinac, pom. kapetan Aleksandar Poznanović. Kontrolor je bio Svetozar Prokić, Srbijanac, a prvi krmar Jovan Dimitrijević iz Donjeg Milanovca u Srbiji. Najmanje pozvan krmar Dimitri- jević je ostavio štampan *Spomenik* o tom istoriskom doga- đaju. Štampan u vidu »letka«, deljenog prijateljima, jedan primerak tog »Spomenika« sačuvao se u porodici. Sad je u Gradskom muzeju, u Negotinu. (»Politika« od 20 II 1956, Beograd).

⁴ Članak *Srpsko parobrodstvo* od Ml. St. Đuričića — *Brodar*, god. II, br. 5, str. 10.

⁵ *Brodar* god. III, br. 6, str. 6.

⁶ *Brodar*, god. V. br. 12, str. 225-228.